

Ravel Kodrič

KO SE ZADRGNE TUDI NENASTAVLJENA ZANKA

(Kako je tržaška firma Angelini&Bernardon prek tvrde Frane Ševčik v Ljubljani tajno pošiljala orožje hrvaškim ustašem in makedonskim komitom z blagoslovom italijanske OVRE)

Dne 16. novembra 1928 so fašistične oblasti dokončno zatrle slovensko »*Goriško stražo*«. Glasilo večinskega, katoliško usmerjenega življa na Goriškem je do zadnjega urejal na Dunaju izšolan pravnik in časninar **Leopold Kemperle** (1886–1950), rojen v družini premožnega gostilničarja iz Hudajužne.

Par dni za tem pa se je 19. novembra **Kemperlu** in njegovim trem prijateljem in sopotnikom v avtomobilu, ki ga je vozil Idriječan **Anton Poljanšek**, primeril dogodek, ki je dvignil veliko časninarskega prahu tostran in onstran Rapalske meje in odjeknil celo v graškem *Tagespostu*.

Ljubljanski »*Slovenec*« je 23. novembra udarno vest naslovil »Časninar **Kemperle** zaprt - Vedno nova nasilja fašistov — Zlobne lzmišljotinj tržaškega časopisja« in jo v jedru takole komentiral:

»Časnikarju **Kemperletu** so fašisti podtaknili 12.000 patron, da bi na podlagi tega proti njemu in drugim inteligentom pričeli z veleizdajniškim procesom.«

Obenem pa si je ljubljanski katoliški dnevnik iz fašističnega »*Il Popolo di Trieste*« v celoti izposodil v prevodu članek, ki ga je ta list posvetil odmevnemu dogodku. Naj zato navedemo iz njega fašistični pogled nanj:

»Komaj sedaj nam je mogoče poročati o sijajnem činu, izvršenem v noči od ponedeljka na torek po nekaterih miličnikih 62. soške legije [MVSN, fašistične prostovoljne milice državne varnosti, ki ji je bil zaupan tudi nadzor kopenskih meja; op. RK]. Komandant legije je bil izvedel, da bo poizkusil bežati čez mejo bivši urednik »*Goriške Straže*« **Leopold Kemperle** v družbi nekega **Staniča** in nekega **Rojca**, znanih slovanskih hujskačev, ter še četrte osebe in da se je baje ustavil pri Sv. Luciji, kjer se je sestal z znanimi hujskači in italofobi tistega kraja. Po ukazu komandanta legije **Giorgio** in predstojnika političnega urada centuriona **Sirka** [očitno Slovenca; op. RK] se je vršila natančna nadzorovalna služba in vsi trije so kar lepo zašli v mrežo. Kljub temu so bili miličniki ne malo presenečeni, ko so preiskali avto, s katerim so se trije tički pripeljali iz Gorice k Sv. Luciji. V njem so našli namreč številne ovoje patron za pištole tipa »Steyer«. Ko so jih prešteli, so ugotovili, da jih je bilo čez 12.000. Miličniki, ki so bili oblečeni v civil in so sledili **Kemperla** in tovariše iz Gorice, so takoj zaplenili material, zastražili avto in potrpežljivo čakali vrnitve onih treh. Ti so se okrog polnoči, po končanih razgovorih in dogovorih s prijatelji, konečno odločili, da nadaljujejo svojo pot. A nepričakovano so bili naekrat obkoljeni in odvedeni v zapor radi shranjevanja vojnega materiala.«

Dva dni pozneje je »*Slovenec*« spet iz italijanskega časopisja, a najbrž tudi že iz svojih virov vedel povedati:

»Polde **Kemperle**, **E. Rojc**, bivši župan in lastnik prevoznega podjetja v Cerknem, **Stanič** iz Kanala in sofer **Poljanšek** z Idrije, ki so bili aretirani v ponedeljek pri Sv. Luciji, se nahajajo v goriških zaporih. [...]

Podrobnosti o izidu preiskave niso znane, ker je policija zelo rezervirana. Iz poročil fašistovskih listov je razvidno, da bi radi spravili Kemperla pod sodišče pod obtožbo, da je hotel zbežati v Jugoslavijo, in pomagal pri kontrabandu municije. [...] In bivši župan, lastnik več avtomobilov, naj se loti kontrabanda? In čemu naj bi **Kemperle** zbežal v Jugoslavijo? Zakaj bi si poslal po avtomobil iz Gorice v Idrijo, da bi v njem zbežal preko meje? [...] Tudi v uradnih krogih se vedno bolj utrjuje mnenje, da je **Kemperle** popolnoma nedolžen. Oblastva sumijo šoferja **Poljanška**, da je hotel kontrabandirati orožje v Jugoslavijo. **Poljanšek** je izjavil, da mu je izročil zaboj municije neznanec v Gorici za nekega človeka v Idriji, ki bo prišel sam iskat zaboj na **Poljanškov** dom. **Poljanšek** je sam lastnik avtomobila, s katerim vzdržuje javno prometno zvezo med Idrijo in Jugoslavijo. Družba je zapustila Gorico ob 8 zvečer. Politična policaja goriške milice je dala takoj naročilo oddelku v Tolminu, naj čaka na avto pri Sv. Luciji. Tako se je zgodilo, da je bila družba aretirana kmalu po prihodu k Sv. Luciji. Že isti večer so bili aretiranci pripeljani v Gorico. Značilno je, da je vso akcijo proti Kemperlu vodila milica, torej ne uradna policija.«

V resnici sta bodisi »*Il Popolo di Trieste*« kot »*Slovenec*« udarila krepko mimo.

Leopold Kemperle, Alojz Stanič, Ernest Rojc in Ludvik Štrukelj ter njihov šofer **Anton Poljanšek** so se namreč ujeli v ... nenastavljeno zanko. Vanjo se je pravzaprav ujela tudi trojica orožnikov MVSN v civilu. Arhivski dokumenti OVRE in italijanske vojaško-obveščevalne službe razkrivajo v resnici globlje, veliko bolj širokopotezno ozadje policijsko – tihotapskega orožarskega zapleta v Posočju nedaleč od Rapalske meje.

19. novembra 1928 je oficir Prostovoljne milica državne varnosti z dvema sodelavcema v Mengorah pri Tolminu zasegel v avtomobilu **Antona Poljanška** 6 svežnjev od skupnih 12.000 9-kalibrskih nabojev za avtomatski samokres Steyer. V avtomobilu, ki je pripeljal iz goriške smeri, so poleg voznika sedeli še **Polde Kemperle, Lojze Stanič, Ernest Rojc in Ludvik Štrukelj**. Miličnikom so izjavili, da so se s **Poljanškom** pogodili za prevoz v različne kraje, v katere so bili namenjeni, da pa prav ničesar ne vedo o tovoru z naboji, ki je bil skrit deloma v pleteni košari, pritrjeni na zadku avtomobila, deloma pa pod volneno odejo v kabini.

Voznik **Poljanšek** pa je izjavil, da je prepeljal nekega potnika iz Idrije v Gorico, nato pa privolil v predlog njemu neznanе osebe, da za plačilo 40 lir odpelje svežnje, ki naj bi po njegovem vsebovali kovinske odpadke, v Spodnjo Idrijo neki njemu prav tako neznanı osebi. Ta naj bi jih prevzela v gostilni nekega **Božiča**. Če bi prevzemnika v gostilni takrat ne bilo, pa naj bi tovor pustil kar tam.

Vseh pet potnikov je bilo aretiranih bodisi zato, ker njihove izjave niso zvenele niti najmanj prepričljivo, bodisi zastran suma, da utegne protipravni prevoz streliva v močno zastraženem in od »orjunašev« (beri: tigrovcev, op. R. K.) ogroženem obmejnem območju streči »zločinskim namenom slovanskega iredentizma«. Tovrstne sume je krepila navzočnost **Kemperla**, »aktivnega iredentističnega agitatorja«, donedavnega odgovornega urednika »*Goriške straže*«, glasila slovenske katoliške stranke.

Po aretaciji je vodenje preiskave prevzel goriški kvestor komisar **Gorgoni**.

Preiskava je že stekla, ko je **Gorgoni** zvedel za obisk oficirja Statističnega urada Tržaškega armadnega korpusa (gre za »nedolžno« ime za tedanja primorsko postojanko italijanske vojaško-obveščevalne službe) pri poveljniku Goriške divizije karabinjerjev, da bi raziskal nadrobnosti dogodka in se seznanil s prvimi izsledki preiskave.

Obenem se je vitez (»cavaliere«) **Giannino Angelini**, trgovec z orožjem in strelivom v Trstu, najavil goriškemu prefektu z zaupnim priporočilnim pismom tržaškega prefekta in mu razkril, da je **Poljanšek** pri prevozu municije, ki jo je tajno prevzel pri tvrdki **Kersevani** v Gorici (Angelinijevem trgovskem partnerju) in je bila namenjena tvrdki **Fr. Ševčika**, puškarja in trgovca z orožjem v Ljubljani v Židovski ulici št. 7, ravnal

sporazumno z italijanskimi vojaškimi oblastmi. Še več: zaupal mu je, da tovrstni skrivni posli potekajo že dve leti!

Goriški prefekt se je po posvetu s kvestorjem **Gorgonijem** odločil, da iz previdnosti preiskavo do nadaljnjega prekine in z vsem seznanim vrhovnega šefa policije in ustanovitelja OVRE **Artura Bocchinija**. Gorgonija je v ta namen osebno napotil v Rim. Tržaški prefekt pa je na **Gorgonijevo** prošnjo, naj mu zaupa, s katerim vojaškim organom se je pravzaprav o zadevi menil, odvrnil, da gre za obveščevalnega oficirja komandanta **Soldatija** pri Glavnem štabu kraljeve vojne mornarice. »Zaupno nagovorjeni« **Soldati** naj bi okoliščine potrdil in izjavil, da **Angelini** že dalj časa tihotapi orožje v Bolgarijo makedonskim komitom VMRO ter na Madžarsko s tihim privoljenjem italijanskih vojaških oblasti. Angelini se mu je tudi strogo priporočal, naj bi v primeru, ko bi njegove ljudi pri kaki vožnji z vojaškim tovorom zasačili, ne dvigovali najmanjšega prahu, da bi tem poslom ne prišle morda na sled vojaške oblasti Kraljevine SHS oz. Jugoslavije.

Policijskim oblastem se je tedaj zastavilo vprašanje, kam zdaj z aretiranci in »kako poskrbeti za najustreznejši razplet dogodka«, saj je – kot smo videli – že močno odjeknil v medijih in sprožil med prebivalstvom na obeh straneh državne meje neljuba ugibanja in podtikanja.

Goriški prefekt je bil mnenja, naj se dogodku odvzame sleherni politični predznak, aretiranci pa naj se nemudoma izpuste in s prostosti prijavijo civilnim sodnim oblastem zaradi kaznivega dejanja tihotapstva. Ko bi namreč aretirano petorico prijavili Posebnemu sodišču za zaščito države in njegovemu vojaškemu sodstvu pod obtožbo ogrožanja državne varnosti, bi se **Poljanšku** utegnil po nepotrebnem razvezati jezik, Kemperletove somišljenike pa bi podžgalo k vztrajnejši preiskavi izvora in namena zaseženega streliva. Grozila bi nevarnost »učinkov, ki bi vodili k razkritju tajnosti«, za katero je bilo Italiji v »najvišjem interesu, da jo očuva«.

Prefektovemu mnenju je ugovarjal generalni inšpektor OVRE **Giuseppe Console**. Opomnil je, da je dogodek, »čigar tehtnosti ni bilo mogoče zanikati«, itak že široko odjeknil v javnih polemičnih komentarjih v časopisju. Ko bi domet tako kričeče najdbe naenkrat uplahnil in zdrknil na raven carinskega prekrška, bi bodisi italijanski kot slovenski narodnjaški krogi na Goriškem tako različico s težavo pogoltnili. To bi le še krepilo sum, da je bil prevoz streliva v smeri meje z Jugoslavijo le gola policijska spletkva obmejne Milice, ki naj bi hudo obremenila nič hudega sluteče slovenske potnike v avtomobilu, zlasti še **Kemperleta**.

Poljanškove brbljavosti se po drugi plati – po mnenju OVRE – ni kazalo bati. Sam **Console** je namreč z njim v celici že spregovoril: možakarju je bilo povsem jasno, da ga utegnejo klicati k odgovornosti v preiskovalnem postopku pred Posebnim sodiščem, a ni bil videti zastran tega niti najmanj v zadregi. Izrekel je celo pripravljenost, da v pričo sodnika pribije različico, s katero je od samega začetka postregel, češ, da mu je svežnje izročil neznanec. Poudaril je le gmotne težave, v katerih bi se zastran njegove aretacije znašla družina. A glede tega mu je **Console** dal razumeti, da »ga po opravljenem sodnem postopku ne bodo pustili na cedilu«.

Nazadnje je visoki funkcionar OVRE izrekel prepričanje, da se ni bati, da bi se »vztrajnejša preiskovalna dejavnost«, ki bi se je morebiti lotili prijatelji aretirancev, ko bi le-te prijavili Posebnemu sodišču, »dokopala do pravih niti tajnih poslov, ki so potekali v škodo Jugoslavije«. Z namenom, da bi pravo sled pred radovedneži zabilisala, je goriška kvestura namreč že razširila glas, da je strelivo pripotovalo iz Genove ali Torina.

Inšpektor OVRE **Console** pa je navajal še drug razlog v prid redne prijave aretirancev Posebnemu sodišču:

»Ko sem se 11. t. m. podal v Trst, da bi se zaupno pomenil z **Angelinijem**, ki ga sicer nisem našel, ker je prejšnji dan odpotoval v Rim, sem od Njegove Ekscelence prefekta Fornaciarija izvedel, da je podkvestor **Cavazzi**, policijski inšpektor v tistem obmejnem prostoru, na sedežu jugoslovanskega konzulata v Trstu od konzula slišal, da le-ta sodi, da pomeni v Mengorah zaseženo strelivo pač blago, ki streže sovražnim namenom proti Jugoslaviji. Tovrstna huda izjava vpricho italijanskega funkcionarja Javne Varnosti je bila očitno izrečena z namenom, da se prenese našim oblastem, zato da bi pod njenim vtisom zaustavile že sproženi sodni postopek. Tak ukrep ali tudi siceršnji korak, ki bi ustvaril vtis, da skušamo zadržati domet dogodka, ki je bil sprva prikazan in komentiran, češ da smo stopili na prste hudemu poskusu ogroziti našo notranjo varnost, bi lahko služil le kot krepilni argument v prid trditvi, da so italijanske oblasti hotele udušiti posledice tajnega vojnega tihotapstva, sovražno naravnane zoper Jugoslavijo.«

Kot najprimernejša rešitev, na katero je »po zrelem preudarku« pristal tudi goriški prefekt, se je tako ponudila odločitev, da aretirance res prijavijo Posebnemu sodišču zaradi kaznivega dejanja ogrožitve notranje varnosti države.

Naknadno naj bi preiskovalni sodnik pri omenjenem sodišču izrekel za štiri potnike najprej oprostilni odlok zaradi pomanjkanja dokazov. Oprostilni ukrep naj bi tako okružil vsakršno preganjalsko ost tudi poznejši odreditvi policijske konfinacije za samega **Kemperleta** zgolj kot »neumornega slovanskega iredentističnega agitatorja«. Naknadno pa bi s sorodno utemeljitvijo vrnilo prostost tudi zvestemu sodelavcu **Poljanšku**.

Več o tihotapljenju orožja na vzhodni meji pod okriljem italijanske vojaško obveščevalne službe je najti v pismu, prav tako »tajnem in strogo zaupnem«, ki ga je **Giannino Angelini** poslal v zvezi z zgoraj opisanim dogodkom iz Trsta v Rim 18. januarja 1929.

Na samem začetku avtor pisma razgrinja krajši zgodovinski pregled nastanka in delovanja tvrdke A. & B. oziroma **Angelini & Bernardon**. Ustanovil jo je v Trstu leta 1860 **Gian Tito Angelini**, zdaj pa jo vodita njegova sinova **Guido** in **Giannino**. Leta 1914, leto dni pred vstopom Italije v vojno proti Avstriji, se je **Tito Angelini** s sinovoma umaknil v Italijo. Ob izbruhu vojne sta se **Guido** in **Giannino** prijavila italijanski vojski kot prostovoljca in dosegla oficirski čin. **Giannino** je poleg tega stopil med obveščevalce Tretje armade in bil pozneje vprežen v obveščevalno službo italijanskih armad na soški fronti v vlogi zveznega oficirja med italijansko obveščevalno službo, britanskim Intelligence Office-om in francoskim Deuxième Bureau-jem. Na okupiranem primorskem ozemlju mu je bilo še pred Rapalsko pogodbo zaupano razpredanje politične in vojaške obveščevalne mreže pod upravo guvernerja **Mosconija**. Naposled mu je zunanji minister **Sidney Sonnino** dodelil zaupne naloge na ozemlju Hrvaške, pri izvajanju katerih je stkal gosto mrežo zvez in znanstev z več visokimi zastopniki hrvaškega separatističnega gibanja.

Tvrdka A. & B. je zastopala več tujih orožarskih tvrdk, zlasti belgijskih in nemških, in je poleg tega, da je dobavljala lovsko orožje in osebno obrambno orožje mnogim italijanskim prodajalcem, opravljala »tranzitne in izvozne orožarske posle«. Pridobila je tudi od tovarne **Giulio Focchi** iz Lecca ekskluzivno pravico za prodajo njenega lovskega in varnostnega streliva na več tujih tržiščih.

Njen največji odjemalec v Jugoslaviji je bila že omenjena tvrdka **Fr. Ševčik** iz Ljubljane. Nekega dne je njen lastnik poleg običajnih naročil za varnostne naboje kalibra 6,35 naročil tudi partijo nabojev 7,65 ter 8 milimetrskih nabojev Steyr, vendar s prošnjo, naj se v spremni listini za prevoz ter v izvozni obrazec zapiše zgolj kaliber 6,35. Prošnja je **Giannina** začudila, zato je naročnika vprašal, čemu tako nenavadno zaprosilo. **Ševčik** je odvrnil, da so naboji namenjeni deloma neki hrvaški skupini, deloma pa agentom

Makedonskega revolucionarnega odbora VMRO, ki bi ga dalje razpečali v Štipu, Beogradu, Bitoli, Prištini itd. Poizvedbe, ki jih je **Angelini** osebno opravil, so potrdile, da je bilo več agentov makedonske organizacije razpršenih po vsej Jugoslaviji ter da so nekateri med njimi gojili tudi politične odnose s hrvaškimi ustaši.

Da bi premagal **Angelinijevo** kolebanje, mu je **Ševčik** v danem trenutku dejal, da ne razume njegovega obotavljanja, saj bi naboje, pri katerih je on okleval, lahko pridobil po drugi poti, namreč tihotapski preko goriške tvrde **Virgilio Bombig**.

Poleg tega je **Angeliniju** proti koncu leta 1927 neki **Kersevani**, lastnik istoimenske tvrde v Gorici, ki ji je sam že dalj časa redno dobavljal naboje za lovske puške in varnostne naboje za samokrese, omenil možnost podtalnega izvoza iz Gorice v Jugoslavijo nabojev Steyr in Nagant za hrvaške in makedonske komite. Tedaj mu **Angelini** namiga ni izrecno zavrnil, ker se je želel o tem predhodno pogovoriti z vrhovoma italijanskih obveščevalnih služb. Že lep čas je imel navado, da od časa do časa opravlja - »vselej zastoj«, kot je poudaril – usluge šefu obveščevalne službe vojne mornarice komodorju Soldatiju. Seznanil ga je z naklepom, ki mu ga je razgrnil **Kersevani**, in mu namignil, da bi, potem ko bi »skrbno pretehtali smernice italijanske zunanje politike« v sorazmerju »z raznoterimi dejavnostmi naših obveščevalnih služb«, kazalo akcijo, za katero se ogreva **Kersevani**, s pridom izkoristiti, zlasti še če bi jo izvedli zasebniki, ne da bi kakorkoli vpletali in kompromitirali javnih organov in oblasti.

Po pogovoru s **Soldatijem** je stopil spet do **Kersevanija** rekoč, da bi veljalo začeti z uresničevanjem njegovega naklepa.

Kazalo je potemtakem, da se je po tem tristranskem pomenku in po prejetih »moralno pomirjevalnih zagotovilih« z vrhov obveščevalne službe, prevoz varnostnih nabojev višjega kalibra od tistega, ki je v Jugoslaviji dovoljen, iz Gorice čez mejo vendarle začel. Tvrdba A. & B. ni te dejavnosti opravljala neposredno, temveč se je omejevala na zakonito prodajo streliva **Kersevaniju**; slednji pa je poskrbel, da ga je »neki **Poljanšek**« s svojim avtomobilom prevažal do Ljubljane, kjer so ga dalje razpečali kupcem.

Nekega jesenskega dne je **Giannino** v dnevniku »*Il Popolo di Trieste*« prebral vest, da je obmejna milica **Poljanška** aretirala. Posvetilo se mu je, da gre po vsej priliki za strelivo, ki ga je **Poljanšek** po **Kersevanijevem** naročilu dostavljal **Ševčiku** v Ljubljano. Iz »čuta državljanske odgovornosti in korektnosti« je brž stopil do goriškega prefekta in ga prosil, naj aretirance nemudoma izpusti na prostost. A njegova prošnja ni bila uslišana. Ker je moral v Rim iz drugih razlogov, je o zadevi spotoma spregovoril s **Soldatijem** in se kar trikrat vzel še na Viminal na sedež Notranjega ministrstva, da bi se pomenil z generalnim inšpektorjem OVRE **Consolejem**, a ga ni nikoli zalotil v uradu. Nazadnje je na povratku v Trst v spalnem vagonu naletel na polkovnika **Tosellija** od Glavnega štaba in tudi z njim spregovoril o nevspešnosti, ki je doletela **Poljanška**.

Giannina Angelinija je k pisanju te obširne spomenice kajpak navedla skrb, da bi se zadeva ne zasukala njemu bodisi v osebno škodo kot na rovaš tvrde. Vsebuje pa podatke, ki o njihovi verodostojnosti ne kaže dvomiti in ki kažejo na to, da je bilo tihotapstvo z orožjem in strelivo čez italijansko-jugoslovansko mejo vse prej kot izreden pojav in da je potekalo z blagoslovom italijanskih vojaško-obveščevalnih služb.

Toda izjava generalnega konzula Kraljevine Jugoslavije v Trstu podkvestorju **Cavazziju** ni bila iz trte izvita. Protiobveščevalni center Vojske Kraljevine Jugoslavije v Ljubljani je namreč premogel v Trstu v tvrdbi A. & B. svojega zaupnika v slovenskem uradniku **Josipu**

Šturmu. Prijatelj je s tedaj že v Ljubljano izseljenim Lavom Čermeljem, zato naj tržaškemu matematiku in naravoslovcu kar prepustimo besedo:

»V njegovi pisarni [**Angelinjevi** v ul. Sv. Nikole 13; v isti stavbi je v podstrešnem stanovanju bivala družina poznejšega pisatelja **Borisa Pahorja**] so se shajali [**Ante Pavelić**, **Gustav Perčec** [leta 1934 ga je **Pavelić** osebno likvidiral, ker je ustaško vojaško vadbišče na Madžarskem izdala Perčeceva ljubica **Jelka Pogorelec**] in [avstroogrski general, obveščevalec in zadnji guverner anektirane Bosne in Hercegovine ter **Pavelićev** predhodnik na čelu Hrvaškega odbora na Dunaju **Stjepan Sarkotić** in drugi veljaki ustaškega gibanja. **Angelini** sam je sestavljal zapisnike in jih pošiljal neposredno **Mussoliniju**. Pri njem je bil v službi slovenski uradnik **Josip Šurm**, s katerim sva si bila dobra znanca in prijatelja. Ker je **Angelini** delal kopije poročil, mu je **Šurm** pred vsakim takim sestankom podtaknil nov karbonski papir, pa mu ga je zopet izmaknil po uporabi. Tako so bile jugoslovanske oblasti obveščene o teh sestankih, vendarle poročilom dolgo niso hotele verjeti. Ko so se začeli atentati v Liki [1932] in drugod na hrvaškem ozemlju in je **Šurm** pošiljal natančne podatke o orožju, ki ga je, različno maskirano, pošiljalo v Jugoslavijo podjetje **Angelini & Bernardon**, so jugoslovanske oblasti posvetile stvari večjo pozornost. Pri tem pa so bile premalo previdne, zakaj zaradi površnosti ali izdajstva zagrebške policije, ki ji je tedaj poveljeval [**Janko, 1885-1938 Bedeković**, je bilo podjetje **Angelini & Bernardon** opozorjeno, da jugoslovanske oblasti dobivajo poročila o njenem delovanju iz Trsta in iz podjetja samega. Zato je tržaška policija aretirala **Šurma**, izpraševal in pretepal ga je sam **Giannino Angelini**. Preiskava se je zaključila s tem, da so **Šurma** poleti 1929 za pet let konfinirali na otoku Ponzia. V zvezi s tem so poslali za enako dobo v konfinacijo na otok Favignana zahodno od Sicilije drugega tržaškega Slovenca [nekdanjega kronisa pri Edinosti, tedaj pa pomočnika dr. **Vinka Zorman**a, ustanovitelja leta 1925 in tedaj direktorja Manjšinskega inštituta v Ljubljani, pri katerem je deloval tudi sam **Čermelj Rudolf Vidriha**, ki so ga aretirali v Ardenzi pri Livornu, ker se je hotel prepričati o navzočnosti poznejšega poglavnika **Pavelića**, ki je tam bival pod varstvom italijanskih oblasti. Naj tu še omenim, da je, kakor se je pokazalo na procesu v Aix-en-Provencu, tudi parabellum, s katerim sta bila v Marseillu [9.10.1934] ubita kralj **Aleksander** in [nenamerno] francoski predsednik [narobe; prav: zunanji minister Louis] **Barthou**, izviral iz podjetja **Angleini**«.

Tako je, po navedbi slovenskega *Novega lista* v Buenos Airesu 28.12.1935 (za podatek se toplo zahvaljujem zgodovinarici prof. **Marti Ivašič**), ob procesu v Aix-en-Provencu francoski »**Vendredi**«¹ pripomnil: »Je neka stvar, o kateri bodo na procesu proti atentatorjem gotovo molčali: o izvoru orožja, katerega so se atentatorji poslužili. Iz najbolje poučenih krogov smo izvedeli, da je [francoski prvi minister Pierre] **Laval** izrecno prepovedal, da bi se o tem govorilo! Njegovi želji se niti najmanj ne čudimo! Če bi se vprašanje izvora orožja rešilo, bi se istočasno dobil dokaz, da je marseillski atentat delo fašistov. Dokler pa traja vojna v Abesiniji, ni »politično govoriti o takšnih stvareh!«² Komunistični »**Humanité**«³ pa se je retorično spraševal: »Zakaj se na procesu ne govori o tem, da je bilo orožje, namenjeno za atentat, prineseno v Francijo v italijanskem diplomatskem kovčegu?«⁴

Časnikar »**Vendredi-ja**«⁵ pa je bil, kot kaže, o zakulisju atentata dokaj dobro poučen:

»Pri ubijalcu je bila, poleg drugega orožja, najdena žepna strojnica, glede katere je preiskava ugotovila, da je bila izdelana v Italiji, točneje povedano v delavnici tvrdke **Angelini & Bernardon** v Trstu, ul. San Nicolò št. 13. Preiskava je ugotovila, da je omejeno število takšnih žepnih strojnic izdelal tehniški izvedenec omenjene tvrdke neki **Lorenc Grabner**, avstrijski državljani, star 30 let, ki je imel 1.300 lir plače na mesec. Čudno je, da je **Grabner** umrl nekaj dni po marseillskem atentatu. Nekateri trde, da je bil umorjen! Obrazložiti hočemo še nekatere druge rezultate preiskave, o katerih ne bodo govorili v Aix-en-Provence in tudi ne v velikih listih. Meseca januarja 1929 so voditelji ustašev **Pavelić**, **Perčec** in **Šarkotić** [isti, ki jih v svojih spominih omenja **Lavo Čermelj**] naročili pri tvrdki **Angelini & Bernardon** 500 avtomatskih pištol. Maja meseca istega leta je ravnatelj omenjene tržaške tvornice orožja odšel s **Pavelićem** in **Perčecem** na neko pusto zemljišče v tržaški okolici, da bi poskusil neko vrsto smodnika ter druga razstreliva«.

Vendar se bralec brez političnega preudarka in orientirja v tem terorističnem, orožarskem in obveščevalnem robidovju stežka znajde. Upoštevati je treba namreč najmanj dve kronološki razvodnici: nastop šestojanuarske diktature 1929 v Kraljevini Jugoslaviji kot

ukrep zoper plimo hrvaškega separatizma, v evropskem merilu pa še zlasti prihod **Hitlerja** na oblast konec januarja 1933.

Dotlej se je namreč Mussolinijeva Italija po načelu »sovražnik mojega sovražnika je moj zaveznik« dobrikala vsem mejašicam Jugoslavije, ki so na iredentistični podlagi stregle Jugoslaviji po ozemeljski celovitosti - Madžarski (Vojvodina, Podravje, Pomurje), Bolgariji (Makedonija), Albaniji (Kosovo, zahodna Makedonija) - in na svojih tleh, kot tudi sama Italija, nudile gostoljubje notranjemu razkrojevalcu Jugoslavije: hrvaškim ustašem in bolgarskim dvoru zvestim makedonskim VMRO-jevcem.

A po letu 1933 je vzpon **Hitlerjevega** militrizma in revanšizma donedavnim tekmicam – Franciji in Jugoslaviji (kot članici trozveze francoskih zaveznic v Mali Antanti ob Češkoslovaški in Romuniji) na eni strani in mednju vkleščeni Jugoslaviji narekovala medsebojno opreznost in celo približevanje. Ustaši in VMRO-jevcji so z umorom kralja Aleksandra in francoskega zunanjega ministra ob odločilni italijanski pripomoči segli jeseni 1934 za novo geopolitično ozračje predaleč. Že poleti istega leta je moral **Mussolini** ob sicer izjalovljenem nacističnem puču v Avstriji in uboju avstrofašističnega kanclerja **Engelberta Dollfussa Hitlerju** v opozorilo razmestiti 4 divizije ob meji na Brennerju! Kar poznejšega Anschlussa Avstrije k Tretjemu rajhu (1938) sicer ni preprečilo, a to je že druga ugodba. V Rimu in Parizu se je v dveletju 1934/35 malone čez noč obudil protinemški refleks iz nedavne svetovne vojne. Tako je ob sojenju v Aix-en-Provencu decembra 1935 postalo politično nemodro, neustrezno in nepriporočljivo razpihovati orožarska ozadja najsibo še tako svežih francosko-italijanskih in italijansko-jugoslovanskih prask in zamer. Kakih 500 ustašev je **Mussolini** udobno namestil na otoku Lipari, da so v miru brusili orožje in čakali na svojo in ... njegovo priložnost. Nastopila je, kot vemo, aprila leta 1941, a tudi to je že druga zgodba. V Beogradu pa je leta 1935 na čelo vlade stopil **Milan Stojadinović**. **Mussolini** mu ni bil le občudovanja vreden diktatorski zgled. Prav kmalu je z njegovim zetom in zunanjim ministrom **Galeazzom Cianom** sklenil pakt o nenapadanju. Ta je tudi na Primorsko zanesel nekaj odjuge, ki je marsikaterega veljaka med tržaškimi in goriškimi Slovenci preslepila. Meglo slepila so na spomlad 1940 razgnali tigrovski diverzanti s pomočjo tedaj že v vojno s **Hitlerjem** in kmalu tudi z **Mussolinijem** vpletene Velike Britanije.